

ASPECTE PSIHOPEDAGOGICE DE FORMARE A COMPORTAMENTULUI SIGUR LA PREȘCOLARI

POPEL Cezara, doctorandă, Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. În articolul respectiv este abordată actualitatea și necesitatea formării la copiii de vârstă preșcolară, a bazelor unui comportament sigur. Este analizată esența psihopedagogică a comportamentelor la copii. Sunt descrise și argumentate condițiile pedagogice și principiile de formare a comportamentului sigur la preșcolari

Abstract. This article addresses the topicality and need for training in preschool children the basics of safe behavior. The psycho-pedagogical essence of children's behaviors is analyzed. The pedagogical conditions and the principles of forming safe behavior in preschoolers are described and argued

Cuvinte-cheie: copii de vârstă preșcolară, condiții psihopedagogice, comportament, securitate, comportament sigur.

Keywords: preschool children, psycho-pedagogical conditions, behavior, security, safe behavior.

Introducere

Vârsta preșcolară este considerată perioadă senzitivă, deosebit de eficientă, în vederea acumulării cunoștințelor, a interiorizării lor și a însușirii experienței comportamentale. Nu întâmplător se evidențiază insistent cei șapte ani de acasă ca perioadă esențială pentru formarea bazelor comportamentelor copilului [1]. Această etapă de vârstă se caracterizează printr-o creștere a activismului și curiozității, care, combinate cu o dorință de independență, duc adesea la situații traumatice. Din cauza experienței de viață insuficientă, a particularităților specifice de vârstă, preșcolarii nu își pot asigura propria securitate, fapt ce necesită formarea abilităților de siguranță, care sunt o reflectare a abilităților de comportament corect și îmbunătățirea acestor abilități pe măsură ce copilul se dezvoltă.

Esența psihopedagogică a comportamentelor la copiii preșcolari

În sens psihopedagogic formarea comportamentelor de bază la copii include trecerea de la cele mai simple reprezentări la noțiunile morale, care se realizează treptat prin integrarea cunoștințelor, emoțiilor și sentimentelor. Formarea comportamentelor presupune: asimilarea regulilor de conduită; interiorizarea normelor morale; transferarea normelor în reprezentări morale; materializarea regulilor de conduită însușite anterior în acțiuni și fapte. Pentru declanșarea actului moral este necesar și un efort volitiv, care ar permite învingerea obstacolelor, atât interne (dorințele, intențiile, interesele și sentimentele negative), cât și externe (diverse atracții, unele împrejurări). În depășirea acestor obstacole se solicită anumite eforturi volitive, care la această vârstă abia se formează: spiritul de disciplină, perseverența, stăpânirea de sine, independența, curajul, bărbăția etc. Aceste calități se

formează concomitent și se integrează treptat în structura caracterului copilului, implicându-se în reglarea conduitei și obține o nuanță morală [1].

Un reper intern de reglare a comportamentului copilului poate deveni regula. Regula ghidează comportamentul copiilor într-o situație socială. Doar regula, care exprimă clar așteptarea din partea adultului - a ceea ce trebuie să facă copilul sau cum să se comporte, oferă contextul necesar pentru ghidarea și sprijinirea copiilor în vederea învățării autocontrolului. Copiii învață cel mai bine anumite comportamente sociale atunci când sunt stabilite clar regulile și limitele. Respectarea regulii servește drept garanție a siguranței.

Timofeeva L. numește vârsta preșcolară, perioada de socializare primară și de asimilare a strategiilor comportamentale pe care o persoană le va folosi în viitor [2]. Muhina V. consideră că comportamentul unui copil în societate va depinde de normele, standardele, metodele de comportament caracteristice familiei sale și mediului apropiat. Preșcolarul mic reproduce comportamentele adulților care au o anumită semnificație pentru el [3]. Adulții influențează comportamentele adoptate de copii prin modelul pe care îl reprezintă și prin forma de interacționare. În baza cunoștințelor și capacităților obținute, se formează pregătirea copilului de a preveni și de a depăși situațiile periculoase.

Condițiile pedagogice de formare a comportamentului sigur la preșcolari

Securitatea constituie una din trebuințele fundamentale ale omului, condiția esențială a sănătății mentale și fizice. Prin comportament sigur se subînțelege satisfacerea nevoii fundamentale a omului de securitate, care presupune dezvoltarea unui sistem de cunoștințe, abilități, reguli de bază de conduită și precauții care vizează eliminarea comportamentului incorect, care poate duce la accidente și situații tragice [4].

Este imposibilă asigurarea deplină a securității copilului, de aceea este necesară abordarea securității ca o protecție fiabilă împotriva pericolelor și amenințărilor ce îl înconjoară. Securitatea vieții copilului constă în formarea unei atitudini conștiente de păstrare a vieții personale, a sănătății prin furnizarea de cunoștințe teoretice și abilități practice. Securitatea preșcolarului nu se rezumă doar la memorarea regulilor, ci la formarea unui mod de viață sigur - el învață să existe corect în societate, învățând despre ea; evită pericolele, dar să nu le provoace.

Bojovici L. I. [5] evidențiază noi formațiuni la vârsta preșcolară, care face sensibilă această perioadă pentru formarea bazelor unui comportament sigur:

- formarea reflexelor condiționate în baza celor necondiționate;
- dezvoltarea operațiilor mentale (identificarea asemănărilor și deosebirilor, stabilirea relațiilor cauză-efect, formularea concluziilor);
- formarea experienței unui comportament sigur;

- apariția interesului cognitiv independent, a observației, a curiozității;
- dezvoltarea conștiinței de sine, formarea stimei de sine;
- dezvoltarea voluntarilor;
- apariția nevoii de a acționa în conformitate cu regulile și normele stabilite.

Bazele comportamentului sigur au fost interpretate de diverși cercetători:

Тимофеева Л. accentuează că nevoia de securitate și siguranță este una dintre nevoile umane de bază a copilului, a cărei lipsă poate încetini sau denatura dezvoltarea ulterioară a acestuia [2]; Русак О. definește comportamentul sigur ca urmare a unei evaluări cognitive adecvate a mediului, a capacității de a lua o poziție favorabilă pentru sine și de a fi flexibil la schimbările din mediu [6]; Скоролюпова О. descrie comportamentul sigur ca un set de acțiuni stereotipice și conștiente într-un mediu în schimbare, care permite menținerea integrității individuale și confortul comportamentului, previne apariția leziunilor fizice și mentale, creează condiții normale pentru interacțiunea cu ceilalți [7]; Мошкин В. concluzionează că comportamentul sigur al personalității este o conduită care asigură siguranța existenței persoanei și totodată nu dăunează altor persoane [8]; Хромцова Т. declară că prin comportamentul sigur la preșcolar se subînțelege ansamblul cunoștințelor despre siguranță și securitate, capacitatea de a acționa adecvat în situații de risc, de a manifesta o atitudine conștientă față de viața și sănătate [9]; Статмен П. accentuează avantajul preșcolarilor în însușirea securității personale de a iubi regulile și a le respecta pe deplin. Tendința preșcolarului de a face ceea ce e necesar, de a primi aprobarea unui adult, are un efect pozitiv asupra însușirii regulilor de siguranță personală [9].

Condiții pentru formarea bazelor comportamentului sigur la preșcolari.

Formarea bazelor comportamentului sigur la preșcolari este un proces continuu, sistematic, pas cu pas, scopul final fiind informarea copiilor cu teoria comportamentului sigur, cu regulile și normele de bază ale siguranței care trebuie să le cunoască pentru socializarea eficientă și formarea unei experiențe sociale adecvate.

Cu toate acestea, Гадкин Е. И., Гуревич А. В. [3] disting o serie de particularități de vârstă, ce-ar provoca situații periculoase în care pot nimeri preșcolarii:

- particularități anatomo-fiziologice (câmp vizual mic din cauza staturii; determinarea greșită a direcției și sursei sunetului);
- nivel insuficient de reglare voluntară, autocontrol;
- activism sporit, combinat cu comportament emotiv și curiozitate;
- reacție lentă, în comparație cu maturii;
- dificultăți în distribuirea și comutarea atenției;
- cunoștințe și experiențe insuficiente despre mediul înconjurător;
- capacitatea scăzută de a delimita situația reală de cea imaginată.

Pentru a iniția un copil într-un comportament sigur, trebuie respectate anumite principii [11, 12]:

- *Principiul sistematizării și consecutivității.* Activitatea privind siguranța vieții trebuie să se desfășoare sistematic pe parcursul anului, cu o distribuire flexibilă a conținuturilor și în conformitate cu specificul vârstei;
- *Principiul consecutivității.* Pentru a evita situațiile periculoase pentru propria viață și viața celorlalți, este necesar să se formeze o anumită cultură a gândirii și a comportamentului. Acest proces ar trebui să se realizeze de la cunoscut la necunoscut. Orice etapă de formare se bazează pe ceea ce a fost deja însușit în experiența anterioară;
- *Principiul respectării mediului de trai.* Înțelegerea de către copil a surselor de pericol este în corelare și cu mediul în care se află. Copiii din mediul urban și cel rural au experiențe diferite de interacțiune cu mediul. (ex. orașenii mici au abilități mai puțin dezvoltate de comportament în pădure, la apă etc. iar copiii din mediul rural sunt mai puțin familiarizați cu regulile de conduită în transportul urban, pe stradă). Prin urmare, e necesar să construim procesul educațional în așa fel încât să compensăm necunoașterea de către copii a regulilor de comportament în condiții neobișnuite și să le îmbogățim experiența;
- *Principiul integrării teoriei cu practica.* Siguranța nu se rezumă la suma cunoștințelor dobândite de copii, ci competența de a se comporta corect în diverse situații. Un aspect esențial al pregătirii este consolidarea cunoștințelor, extinzând posibilitățile de aplicare practică a acestora prin activități de joc, excursii, jocuri de rol, interacțiunea cu ceilalți, etc.
- *Principiul impactului educațional complex dintre grădiniță și familie.* Formarea unei poziții conștiente de comportament sigur la preșcolar se bazează pe exemplele pozitive ale adulților.

Jocul didactic este una din formele de învățare cu cele mai bogate efecte educative, un foarte bun mijloc de activizare a preșcolarului și de stimulare a resurselor lui intelectuale. Prin joc se dezvoltă curajul, perseverența, dârzenia, combativitatea, corectitudinea, disciplina prin respectarea regulilor de joc, spiritul de cooperare și de comportare civilizată [13].

Este incontestabil faptul, că pentru siguranța vieții copilului și a educării lui este responsabilă în primul rând de familia. În organizarea sa proprie, ea oferă garanții de moralitate, este prima școală care pregătește copilul pentru viața socială, deprinzându-l să-și îndeplinească datoria, să-și disciplineze voința, dându-i simțul ierarhiei și ordinii. Familia este un oficiu înalt al respectului, al demnității, al libertății interioare. Mediul familial oferă siguranță, liniște, afecțiune, seninătate, care constituie o atmosferă prielnică pentru o dezvoltare normală și echilibrată. Copilul își găsește securitatea datorită prezenței senine și afectuoase a părinților, a condițiilor stabile de existență asigurate, disciplinei oferite. În mediul său astfel definit, el își reperează din timp poziția, se acomodează cu rolul său și, simțindu-se protejat, avansează cu încredere în viață [14]. Cu toate acestea, o mare parte a timpului, copilul se află într-o instituție educațională, prin urmare, rolul și responsabilitatea sistemului educațional pentru formarea abilităților de păstrare a sănătății și de siguranță a vieții la copii crește.

Pentru reușita educațională a copilului e necesar să fie antrenați toți agenții cu influențe asupra copilului, pornind de la familie, instituții de educație până la comunitate.

Potrivit cercetătoarei Хромцова Т. [3], comportamentul sigur al copiilor este un sistem de cunoștințe despre metodele de viață în siguranță, abilitățile în manipularea obiectelor potențial periculoase și emoțiile care determină motivele unui preșcolar. Хромцова Т. identifică următoarele criterii pentru un comportament sigur:

- 1) volumul și complexitatea cunoștințelor despre sursele periculoase;
- 2) capacitatea de a acționa în situații cotidiene periculoase;
- 3) acuratețea și caracterul rezonabil al judecăților cu privire la modalitățile de comportament sigur în viața de zi cu zi;
- 4) gradul de stăpânire a acțiunilor cu obiectele de uz casnic; respectarea regulilor de comportament sigur.

Adică, comportamentul sigur se bazează nu doar pe cunoștințele dobândite, ci și pe o atitudine conștientă și responsabilă față de problemele de siguranță personală, capacitatea de a se comporta corect în diverse situații. În acest caz, preșcolarii sunt capabili să aleagă un loc sigur pentru un anumit joc, să utilizeze în siguranță echipamente, să manifeste controlul reciproc și autocontrolul privind respectarea regulilor securitate și să demonstreze pregătirea pentru activități eficiente în diferite situații.

Prin cultura siguranței vieții unui copil, oamenii de știință menționează o îmbinare a trei componente: componenta informațională - cunoștințe despre siguranța vieții umane („Cunosc regulile de securitate”); componentă comportamentală - capacitatea de a acționa în situații problematice („Știu să aplic regulile de securitate”); componenta emoțional-volitivă este de a reacționa corect la situațiile problematice, o atitudine conștientă față de viața și sănătate. („Vreau să respect regulile siguranței vieții”).

Concluzii

Comportamentul sigur este abilitatea persoanei de a se proteja pe sine și pe ceilalți, să anticipeze sau să evite pericolul și să acționeze la necesitate. Vârsta preșcolară reprezintă perioada sensibilă pentru formarea bazelor unui comportament sigur. Formarea unui comportament sigur la preșcolari se realizează în baza particularităților psihofiziologice și a noilor formațiuni de vârstă. Pentru un comportament sigur, preșcolarul trebuie să cunoască situațiile potențial-periculoase, să aibă o atitudine valorică subiectivă față de menținerea siguranței și să-și poată controla comportamentul. Criteriul de formare a unui comportament sigur la preșcolari este capacitatea de a se comporta cu obiectele de uz casnic potențial periculoase și respectare a măsurilor de siguranță.

Bibliografie

1. Cemortan, S. Dimensiuni psihopedagogice ale socializării copiilor de vârstă timpurie. Chișinău : Institutul de Științe ale Educației, 2015. p. 112. ISBN 978-9975-48-093-2.
2. Тимофеева, Л.Л. Формирование культуры безопасности у детей от 3 до 8 лет. Санкт-Петербург: „Детство-Пресс”, 2019. p. 160. https://firo.ranepa.ru/files/docs/do/navigator_obraz_programm/Timofeeva_Parcialnaya_programma.pdf. ISBN 978-5-906750-74-7.
3. Медведева, А. Педагогические условия формирования основ безопасного поведения у старших дошкольников. Белгородский Государственный Национальный Исследовательский Университет. Belgorod : s.n., 2018. p. 89, Выпускная квалификационная работа.
4. Мочалова, И. Формирование у детей дошкольного возраста представлений об основных источниках опасности в быту, на улице,. Молодой учёный. Săptămînal, 2018, Vol. 49, 235 p.
5. Божович, И.Л. Проблемы формирования личности: избранные психологические труды. Избр. психол. тр. Moscova : НПО „МОДЭК”, 2001. p. 215 с. lib.gnpbu.ru/text/bozhovich_problemy-formirovaniya-lichnosti_2001/go,4;fs,1/. ISBN 5-89502-210-3.
6. Русак, О.Н. Безопасность жизнедеятельности. Sankt-Petersburg : Editura Lani, 2009. p. 670. http://www.gubkin.ru/personal_sites/fedotovie/TEST/uchebni/7.pdf. ISBN 978-5-8114-0284-7.
7. Скоролупова, О.А. Занятия с детьми старшего дошкольного возраста по теме "Правила и безопасность дорожного движения". Киров : ОАО Дом печати - Вятка, 2004. ISBN 5-98527-012-2.
8. Мошкин, В.Н. Методы, закономерности и принципы воспитания культуры личной безопасности. Вестник. № 2, 2001, pg. с. 14– 20. https://old.altspu.ru/Journal/vestnik/ARHIW/N4_2001/moshkin/moshkin.pdf.
9. Хромцова, Т.Г. Формирование опыта безопасного поведения в быту детей среднего дошкольного возраста. [ed.] Педагогическое общество России. Москва: s.n., 2005. p. 188 с. ISBN: 5-93134-294-X.
10. Статмен, П. Безопасность вашего ребенка: Как воспитать уверенных и осторожных детей. s.l. : Издательство: У-Фактория, 2004 г. p. 272 с. https://royallib.com/read/statmen_pola/bezopasnost_vashego_rebenka_kak_vospitat_uverennih_i_ostorognih_detey.html#20480. ISBN: 5-94799-300-7.
11. <https://infourok.ru/statya-psihologo-pedagogicheskie-aspekty-formirovaniya-obzh-u-detej-starshogo-doshkolnogo-vozhraza-4605152.html> . [Interactiv]
12. https://spravochnick.ru/pedagogika/vospitanie_bezopasnogo_povedeniya_doshkolnikov/ . [Interactiv]
13. Cemortan, S. Educația copiilor pentru jocuri. Chișinău: Editura Stelpart, 2008. p. 144.
14. Sillamy, N. Dicționar de psihologie. [trad.] Leonard Gavrilu. București : s.n., 1998. <https://www.yumpu.com/ro/document/read/22002267/dictionar-de-psihologie-laroussepdf-soroca>. ISBN 973-9243-25-8.